

Approved by the Text Book-Committee, Madras.

భారత పుత్రులు

సంఖ్య (మొదటి భాగము)

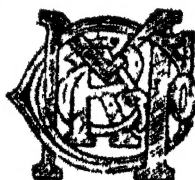
చతుర్థ

కృష్ణాక్షరము:

కారుమంచి కొండలరావు చి. ఎ.,
అసిస్టెంట్ మునిసిపల్ హైస్కూల్,

Sl. no. 161 బె జ పాడ.

Acc no
3476

వల్లివరపు:

మారుతి రాం అండ్ కో,
ఎక్స్ కేవలం వల్లివరపు అండ్ బుక్స్ ప్లెజర్స్,

బె జ పాడ.

1931

All Rights Reserved.

[No 9-8-0]

మారుతి హిందూదేశచరిత్రలు

గ్రంథకర్తలు:

డాక్ట. డబ్ల్యు. సోమయాజులగారు B. A., L. T.,

మొదటికర్తల శరణింహారావుగారు B. A., L. T.,

మారుతి హిందూదేశచరిత్ర కథలు 4,5, అపూర్ణ	0-5-0
ఆంధ్రదేశచరిత్ర కథలు 5 తు. అపూర్ణ	0-5-0
మారుతి హిందూదేశచరిత్ర మొదటిపాఠం అపూర్ణ	0-8-0
మారుతి హిందూదేశచరిత్ర రెండవపాఠం అపూర్ణ	0-12-0
మారుతి హిందూదేశచరిత్ర మూడవపాఠం డి.కా.	0-12-0
మారుతి హిందూదేశచరిత్ర నాల్గవపాఠం	1-0-0

మారుతి జాగ్రఫీలు

గ్రంథకర్త.

అడివం శారాశాస్త్రిగారు M. A., L. T.,

హెచ్.కృష్ణారెడ్డి, మొదటికర్త హైస్కూల్ అనకాపల్లి

వికాశపట్నంజిల్లా భూగోళం అపూర్ణ	0-4-0
చెన్నరాజువాని భూగోళం అపూర్ణ	0-6-0
మారుతి జాగ్రఫీ I & II పాఠమునకు అపూర్ణ	0-8-0
మారుతి జాగ్రఫీ రెండవపాఠమునకు అపూర్ణ	0-10-0
మారుతి జాగ్రఫీ మూడవపాఠమునకు అపూర్ణ	0-12-0

వలయువారు:—

మారుతి రాం అండ్ కో, బెజవాడ.

భారత పుత్రులు

కొండల రామకృష్ణమూర్తి

అనువాదము

K. KONDAL RAO, B.A.,
Asst. Municipal High School, Bezawada.

ప్రచురించినది

మహారాష్ట్ర రాజ్ కలెండ్ కో.,

మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వము, ముంబై.

ప్రచురించినది.

1930

విషయసూచిక

పేజీలు.

1.	గౌరవ బుద్ధుడు.	1
2.	అశోక చక్రవర్తి.	12
3.	సురునాసక్.	21
4.	రాజరాజవరేంద్రుడు.	32
5.	రాయనమంత్రిభాస్కరుడు.	37
6.	తానీషా.	43
7.	రామదాసు.	52
8.	విక్రమార్కుడు.	63
9.	హర్షవర్ధనుడు.	70

భారతపుత్రులు.

(మొదటి భాగము)

1. గౌతమబుద్ధుడు.

తొల్లి భరతఖండమున, ఆర్యా నార్యభేదముల నడు గంటఁజేసి, జనులలో నైక్యభావమునుగూర్చి, అహింసా ధర్మ మునుస్థాపించి, నరవసమత్వమునుజాటి, ప్రజలను సత్యసంఘులు గను, కరుణానిరతులుగను, ధర్మమూర్తులుగను, శాంతగుణ ప్రభావముగను నొనర్చి, భాస్కీనది జాగ్రమతము. ఈమతము భరతఖండమున వేయిసంవత్సరములవఱకు వభివృద్ధిఁజొంది, యనేక భూపాలురకభిమానమతమై, ప్రపంచమునఁగల్గిన నాయకమణియై, అధ్యాత్మిక శేషోవిరాజితయై, పుణ్యభూమియై, విలసిల్లు నార్యావర్తమునకఖండవైభవము గూర్చినది. ఈ జాగ్రమతమును స్థాపించి, మహాత్ముడు గౌతమబుద్ధుడు. బుద్ధునిచే స్థాపింపఁబడినదగుటచేతనే దీనికి జాగ్రమతముననుపేయ గలిగినది.

గంగాదివృక్షాహిని కువనదియగు రోహిణీనదీతీరమున
 కపిలవస్తునగరము శాకుంతలను నొకదెగ శ్రీశ్రీయకులమున
 నిర్మించిన శుద్ధోదనస్పృహలునకు రాజధానీనగరమైయుండెను.
 బుద్ధుఁడీశుద్ధోదనభూకళత్రునకు మాయాదేవియందు క్రీ. పూ.
 628 సంవత్సరము జననమండెను. శుద్ధోదననకు మాయా
 దేవియు, గాతమియు నను నిగువురు భార్యలుగారు. మాయా
 దేవి కరిపూర్ణగర్భవతియై పునవించుటకుఁ బుట్టినింటికిఁ
 బోవుచు, మార్గమధ్యమున లంబినియును ననంబున బుద్ధునిఁ
 గని, మృతినండెను. గాతమియే బుద్ధుని సతిగారాబంబునఁ
 బెంచెను. ఈ బుద్ధునకు—శాకుంతలనియు, శాక్యసింహుఁడ
 నియు, శాక్యవంశమునకు గాతమనంశమని పేరుగడుటచే
 గాతముఁడనియుఁ గూడ నామాంతరములుండెను. ఈతనికి
 బాల్యమునఁ బెట్టిన పేరు “సర్వార్థసిద్ధుఁడు.” చిన్నతనమున
 నీగఁడు తోడిబాలురతో వినోదార్థము క్రిడలకుఁబోవుచుఁ
 గాలముగడపక యెప్పుడును నేదియో యాలోచించుచుండెడి
 వాఁడు. సాఖ్యభోగములయందుఁ దనచిత్తమును బ్రేరేకపెట్ట
 లేదు. శ్రీశ్రీయోచితమగు నమ్రశత్రువిద్యలఁగఱచుటకీష్టము
 లేకుండెను. ముఖమునందుఁ బొడఁగట్టుచున్న వైరాగ్యలక్షణ
 ములఁదిలించి యొక యోగిందుగ్గిఁడీగఁడు “సన్యాసియై లోక
 మునుద్ధరించు” నని శుద్ధోదననితో వదించెను.

సిద్ధార్థుఁడు రాజ్యభోగవరాన్నిభిక్షై యుండుటఁ
 గాంచి, శుద్ధోదనుఁడు మిగుల విచారించి, యాతనిచిత్తము
 నాహింసములందుఁ బ్రేరేకపెట్టటకుఁ కఠినప్రయత్నములు

చేయుచుండెను. కుమారుడు నివసించుటకు దివ్యమందిరములును—విహారించుటకు మనోహరములైన వనంబులును నేర్పాటుజేసెను. ఇంతియేగాక—పరిణయమునర్చినచోఁ గుమారుని పై రాగ్యము పెడతోవఁబట్టునని యూహించి, యాతనికి “యశోధర” యను లావణ్యవతినిఁ బెండ్లిజేసెను. కాని, యిట్టివేనియు సిద్ధార్థునిచిత్తమును జలంపఁజేయుజాలకుండెను.

బుద్ధుడు మహాకరుణాసాగరుడు. సర్వభూతదయాళుడు. ఏప్రాణియైనను హింసఁబొందుచుండఁగాఁ జూచినచో, నాబాధ తనకుఁగలిగినట్లుగనే చింతించువాడు. బాల్యమున నీతఁడొకనాడు దేవదత్తుడను మిత్రునితో—వనంబున విహారార్థమరిగెను. ఆసమయమున దేవదత్తుడు—మింటబోవుచున్న యొకపక్షిని దనశరముచే నేలఁబడగొల్పెను. శరప్రహారమున నేలఁబడిన పక్షిఁజూచినయంతనే గౌతముని హృదయము చింతాపూరితమయ్యెను. ఆతఁడు—గిలగిలఁదన్నకొనుచున్న పక్షింజేరి, దానిశరీరమున నాటుకొన్న శరమాను మెల్లగదీసి, వివిధోపచారంబులొనర్చి, మెట్లో దానినివములఁగాపాడెను. ఇయ్యదిచూచి దేవదత్తుడును—తక్కిన సేవకులును మిగుల నద్భుతమంది యాతని కారుణ్యభావమును జ్ఞాపించిరి.

గౌతమునకు రాహులుండను నొక కుమారుడు జనించెను. ఆతఁడు తన కార్యదీక్ష—జగద్రీక్షణ పరీణత—పై రాగ్యగరిమ—భూతదయాపరత్వమును బ్రకటించి, జగత్కల్పలాక్షణ మహోన్నతమునఁ బొంగునమయము తీటపించెను.

ఒక్కనాకాబుద్ధుడు కపిలవస్తువగరివై భవంబును దిలకించుచు నంచరించుచుండెను. ఒకచోట మృత్యుధగుటకు సిద్ధముగా నుండి బాధకుడుచున్న వాత్సవీదీతుని, మణియొకచోట శుష్కించిన శరీరముతో నడువఁజాలక యాయానమందుచున్న యొక వృద్ధుని, వేటాకప్రదేశమున కోకించుచున్న బంధువులచేఁ జట్టుకొనఁబడి—స్మృతానవాటికకుఁ గొనిపోవఁ బడుచున్న యొక జ్యోతిరదేహమును నాతఁడు చూచెను. వీనినన్నిటిని జూచినయంతనే సిద్ధార్థుని హృదయము విషాదపూరితమయ్యెను. కన్నలవెంట జలము ప్రవాహమయ్యెను. దేహమస్థి రిమనియు, భాగ్యభోగములు జలబుద్బుదంబులనియు, నాతఁడు గ్రహించెను. అంతకుమున్నే వైరాగ్యచిత్తముననున్న యాత నికప్పుడు వైరాగ్యము మఱింత హెచ్చెను. రోగమరణరహిత మగు నిర్వాణవదమునకు మార్గమన్వేషించి, లోకమునుద్ధరింపవలయునని యాతఁడు తలంచెను. వెంటనే యాతఁడు గృహంబునకు మరలిపోయి, జనులకు దుఃఖమొదవకుండఁజేయు మార్గమేదియని యాలోచించసాగెను. కాని సంసారబంధమునఁ జక్కుకొనియుండి, నిర్వాణవద పథంబునరయుటసాధ్యముగాదనియు, సంసారబంధమునుండి యావలఁబడి కేవలము విరాగియై యట్టిమార్గము నరయవలయుననియు నాతఁడు నిశ్చయించెను.

అర్థరాత్రియయ్యెను. జగంబెల్ల పంథకారముచే నావరింపఁబడియుండెను. అట్టిసమయమున గౌతముఁడు—తనకు విశ్వాసపాత్రుడైన భన్నుఁడను నారధిని పంథంబాయత్రి

పతిచి సౌధముముందు నిలుపుమని యాజ్ఞాపించెను. ఛన్నుడు రథముదెచ్చి వాకిటనిలిపెను. అంతట సిద్ధార్థుడు భార్యా పుత్రుల నొక్కసారి చూచిపోవలయునని యంతఃపురమును బ్రవేశించెను. సుకుమార శరీరయగు, యశోధర—కుమార సహితయై పర్వంకముపై నొడలుమఱచి నిద్రించుచుండెను. ఆతడు యశోధరనుద్దేశించి తనలో “సతీమణి! అగ్నిహోతునిసాక్షిగఁ గైకొన్ననిన్ను నేను నేడు పరిత్యంబుచు న్నాను. ఇట్లానర్చినందులకు సిద్ధార్థుడు కృపాహీనుడని తలంపవలదు. కఠినచేతన్ముడని దూషింపవలదు. మానవాదుఃఖములఁజూడ నాశరీరము కంపమెఱుచున్నది. లోకకల్యాణమునకై పాటుపడి, కృతార్థుడనుగాఁడలంచి నన్యాసిసగుచుంటి, ఇఁకనీవు తనయుడగు రోహిలునిఁజూచుకొని నాయెడ బాటునఁగలుగు దుఃఖమును మఱచిపోమ్ము. పరమేశ్వరానుగ్రహమున్నచో మరల నిన్నుఁజూచెదఁగాక ” యని పలికి, రోహిలునొకసారి ముద్దాడిపోవఁదలచెను. కాని, యశోధరగాని, యచ్చటనున్న తక్కినవారుగాని మేల్కొనినచోడనప్రయోగమునకు భంగము గలుగునని, మోహమరాగలతలను ద్రోపిపేసి, హృదయమును గామాకతుల్యముగఁజేసికొని, యంతఃపురము విడిచి యీవలకువచ్చి రథంబెక్కెను.

రథము కొంతదూరమేగునప్పటికి దెల్లవారెను. గౌతముడు ఛన్నునితో రథమును నగరమునకు దీసికొనిపోమ్మని చెప్పెను. ఛన్నుడు సిద్ధార్థుని యుద్దేశమెఱింగి “శుద్ధోదనకుమారా! నీవులేని యీరథముతో నేను నగరమెట్లు ప్రవేశి

శింతును? కుమారుడేడనియడుగు నీతల్లిదండ్రులకుఁ—
 ప్రాశస్త్యమందేడని ప్రశ్నించు సాధ్వీశిరోమణియగు యశో
 ధరా దేవిని నేనేమని చెప్పుదును. ప్రజలకేమని తెలుపుదును?
 నన్ను విడనాడిపోవుటకు నాచిత్తము సమ్మతంపకయున్నది.
 నన్నుఁ బాడ నీవెంటఁగొనిపోమ్ము. నీయగుగులఁగొలఁచుచుం
 డె” నని కన్నీరువిడుచుచు బలికెను. సిద్ధార్థుడు—“ఛన్న
 నకు—” గు వాక్యములబలికి ధర్మచిన్తునితేసి కపిలవస్తునగ
 రింబునకుఁ బంపివేసెను. తరువాత నాతఁడు—శిరము ముండ
 నముతేయించుకొని, కామాయాంబరముల ధరించి తత్వాన్వే
 షణుకత్పఁబడె బయలుదేసెను. గౌతమునకప్పటికి ముచ్చ
 దేంద్రుని ముస్సొందెను. ఆతఁడు పలుతావులఁ జరించెను. వే
 శాస్త్రాదిగ్రంథముల ననలోకించెను. నిద్రాహారములమాని,
 కశిననిష్ఠులబూచి గొంతకాలము తపస్సుజేసెను. కాని,
 యిందందును నాతనికి నిర్వాణపరిమాగ్నము దొరకలేదు. శున
 కాతఁడు గంగాక్షేత్రమునకుఁబోయి నదీతీరమున నొకయశ్వ
 త్థనుహీజముక్రించి నానీచుండె యిరువది యెనిమిది దినములు
 నిశ్చలచిత్తుడై యాలోచించెను. ఇచ్చట నాతనియాలోచన
 ఫలించెను—“సత్యవాక్యనిష్ఠ, పవిత్రజీవనము—నీతివర్తనము—
 అహింస—నకలభూతజయయు; మోక్షమునకు మార్గమని
 యాశఁడనింగెను. బౌద్ధమతాచారములివియే. ఈవిధముగా
 సఫలీకృతమనోరథుడైన సిద్ధార్థుడిప్పటినుండియే బుద్ధుడగు
 నామము వహించి తనమతమున ప్రజలకు బోధింపఁబోయిం
 తించెను.

బుద్ధుడు మొట్టమొదట కాశీనగరంబును బ్రవేశించి
తన నూతనమతమచ్చట బోధించెను. అనేకులవచ్చట నాతని
మతము స్వీకరించి శిష్యులైరి. ఆశిష్యులతో నాతడు “శాస్త్ర
సంఘము” — నిర్మించి, కొందఱుశిష్యులను బౌద్ధమతబోధకై
యాయాప్రదేశములకుఁ బంపెను. బౌద్ధమతము నెమ్మదిగా
వ్యాపింపఁదొడగెను. కాశీనుండి బుద్ధుడు — మగధరాజ్య
మును బ్రవేశించి, యారాజ్యమునకు రాజధానియైన రాజ
గృహపట్టణనమీపముననున్న యొకకొండపై వసించుచుం
డెను. ఇట్లుండ నొకదినమునఁ గొందఱు గోపకులు మేకలమల
దలఁదోలుకొని పోవుచుండిరి. అందొక మేకపిల్లకాలికేదో
దెబ్బతగులుటచే నడువలేక, మందఁ వెనుకఁబడుచుండుటచే గోప
కులరాలించుచుండిరి. బుద్ధుడొకమేకపిల్లనిజూచి మిగుల జాలి
బొంది, కడురయమున గోపకులఁ జేరి యామేకల నెచ్చటికి
దోలుకొనిపోవుచున్నారని యడిగెను. “ మగధ రాజ్యాధిపతి
యగు బింబినాసుడేదోయజ్ఞము నేయుచున్నాడనియు, నాయ
జ్ఞమునందీమేకలన్నియు నేకు వధింపఁబడుటకుఁ దీసికొనిపోవు
చుంటి” మనయు గోపకులారనికీ బ్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. యజ్ఞము
నందన్ని జీవములు బలిగాననుర్పించఁబడునని వినినయంతనే
దయామయమగు బుద్ధుఁడపూజయము ఝుఝుమనెను. నడున
లేక వెనుకఁబడుచున్న మేకపిల్ల నాతడు తన భుజముపై
నెక్కించుకొని యాగోపకులతో యజ్ఞశాలకుఁ బోయెను.
కాషాయవసనంబుల ధరించి, యపూర్వతేజమున విరాజిల్లు
బుద్ధునిజూచి యందఱును నాశ్చర్యమందుచుండిరి. బి బిసాన

సృపాలుఁడు యాగశాలయందుండెను. ఋత్విజులు మంత్రములు చనువుచుండిరి. హోమాగ్నిహవ్యులు మిఁటికెగయుచుండెను. వధింపఁబడుటకు యజ్ఞపశువొక్కటి యూపస్తంభమునకుఁ గట్టఁబడియుండెను. దానింజూచినయంతనే బుద్ధుఁడు కంపితకరీరుడై యజ్ఞవేదికపైకిఁబుచ్చించి “ప్రాణిహింస మహాపాపము. జీవమును జంపవలదు” అని గంధీరస్వరముతోఁ బలికి, యచ్చటనున్న బింబిసారుని గాంచి “సృపాలా! హింసయే పరమధర్మము. అదియే నిర్వాణమనమునకుఁ దోగివ——జీవముల వధించుటనలస భగవంతుఁడు కరుణింపఁడు. ఈఘోరకృత్యము సేయవలదు” అని చెప్పెను. బుద్ధుని పలుకులువిని యందఁబును నాశ్చర్యమంది నూచుచుండిరి. జీవహింస మహాపాపమేయని యందఁజుకుచుదోచెను. యూపస్తంభమునకుఁ గట్టఁబడిన పశువును ఋత్విజులు విడిచివేసి, జీవహింస వలనని యేకగ్రీవముగఁ బలికిరి. బింబిసారుఁడు గూడ నయ్యది దుష్కృత్యమని పరితాపమండెను. యాగము విరమింపఁబడెను. బింబిసారుఁడు——తన రాష్ట్రమున జీవహింస సేయరాదని వెంటనే చాటఁబంచెను.

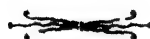
బింబిసారుఁడు బుద్ధునిఁ దనమతమును మగధరాజ్యమున బోధించుట కనుమతించుటయేగాక, యాతఁడుగూడ బౌద్ధమతమును గైకొనెను. ఆసృపాలునకు బుద్ధునియందధికభక్తియొదవెను. అందుచే, బుద్ధుఁడు శిష్యులతో నివసించుటకు——రాజగృహపట్టణ సమీపముననున్న వేణవనమాలని కానరపాలుఁడు దానమొసంగెను.

బింబిసారుడు బౌద్ధమతమును గ్రహించుటచే, మగధ రాజ్యమునందంతట నామతము మిగుల వ్యాప్తియయ్యెను. బుద్ధుడు బింబిసారుని మొనర్చుచు, దనమతబోధ జేయుచుండెను. ఆతని బోధచే నాకర్షింపఁబడి యనేకులు బౌద్ధులైరి. కొందఱకాలమునే బుద్ధభగవానుని పవిత్రబోధలతలు భారత ఖండమునందెల్లెడలఁ గ్రాసెను. పెక్కు స్థలములనుండి— జనులు గుంపులుగుంపులుగావచ్చి వేణువనంబుననున్న యాత నిని జూచిపోవుచుండెడివారు. మగధరాజ్యము నందంతటను బౌద్ధమతవ్యాప్తియైనంతవఱకు, నాబుద్ధుడు—తన మాస్కభూమి యగు కపిలవస్తునగరంబున జేసెను. బుద్ధుని రాజగంగాచిన యంతనే యతని జననిజనక భార్యయగు మహాపందాబ్ధినోల లాడిరి. బుద్ధుడు వాకిలిగూడ గాఢదీక్షనొనంగను. బుద్ధుని బోధవిని శూతని భార్యయగు యశోధర సర్వసౌఖ్యముల వర్జించి వ్యాసినయయ్యెను. బౌద్ధమతమున స్త్రీలుగూడ సవ్యసించు నాచారమున్నది. ఇంతయే! ఆగౌతమబుద్ధుని బోధా మృతప్రవాహమునఁబడి, బింబిసారి స్వపాలుని భార్యయు, నింకెందఱో యంతఃపుర కాంక్షలును బిక్షియైరి. బుద్ధుడు తన శిష్యులతో సమస్తప్రదేశములఁదిరిగి తన మతమును బూర్తి వ్యాపింపఁజేసెను. అనేక ప్రాంతములందు మతాభివృద్ధిసేయుటకు బౌద్ధసంఘము లేర్పఱపఁబడెను. బుద్ధుడు నలుబదియైదు సంవత్సరములు సంపారమునర్చి తన మతము పరిపూరించెను. చిత్తశుద్ధి, యహింస, సత్యవ్రతము, భూత-యము నిర్వాణసాధనములనియు, వీరింబూనియఁడు' కు

నుతనేననుతో, బనిలేకనియు, శుశ్శాంబులబూనియుండు
వారుపూజ్యులనియు, నాశ మపదేశం. జనులనుసన్నధంబున
బ్రెచ్చెను.

బుద్ధునకు నెనుబడేంపువచ్చెను. శరీరబలము తగ్గెను.
శన్నెంతో మహాగౌరవంబునఁ జూచుచుండిన బింబినారనృపా
లుండు దివికలంకరించెను. బుద్ధునకు మరణకాలమానన్నమగు
బలమెఱింగి శనశిష్యుడగు నానిండునిబిలిచి “ఆనందా! పరమే
శ్వరుండు నాకొనిరిగదా చూయువునిండిపది. ఇక నేనుచిరవ్యాధి
దమనకు బోవుచును. మీరునాయుపదేశము ననుసరించి
చేయవలసిన కార్యములన్నియు గాగనాగనతోడేయు” డని
జెల్పెను. ఇట్లు చెప్పినందుమాకు దినములకే జనుల యజ్ఞ
సముదయము కావించి విజ్ఞానము బ్రసాదించుటకు నినించిన మహాను
భావుఁడు; జగదుద్ధరణంబునకై యావనంబున రాజ్యభోగము
లను, పరివీర్యకులను, నాలుబిడ్డలను త్యజించి, చీనిచీనాంబు
లము విడిచి కాషాయవసనంబుల ధరించి, మాధూకరింబున
జీవయాత్ర గడపుచు, దృఢాంకురింబుల యునించుచు, సర
ణ్యపటవిందిగుచు, నెండరిచ్చును వాచకన్న వెలుంగి శీత
వాతానందంబులవాతఁబడుచు శనదివ్యమహామోఘింబులకై
చరించి శృతాఘ్నైకత యాయుత్కృష్టమహామహాను నా బు
ద్ధిభగవానుండు కుశినగరంబున నస్తయించెను. అతనిశిష్యులు
దుఃఖ ముద్రమున మునింగిరి. వారామహాశ్మరి నివ్యశరీర
మారు బుష్పహారములచే నలంకరించి, చిత్తఁబెట్టి తీసికొని
పోయి సూర్యకాష్ఠములతో నిహించిరి. బుద్ధిభగవానుని

యస్సలకు తాపములు పలుతావులకుఁగొనిపోయి—నావిష్టము
పముల నిష్ఠి విపూ రహదొడింగిరి. ఈయన్తులకై యార్యాన
త్తమున స్థాని ముద్ధములు గూడఁ జరిగినవి. బుద్ధుని నఁతె
మొకటి సింహా ద్వీపమునకిఁ గొనిపోవు నుండఁగా, విభవశం
బుచ నాచెనాడ కృష్ణానదీముఖద్వారముననున్న నొకరి
జిన్నె న్నిట్ల నాడుచుట్టగా, నాదంతిపు శివలమాంధ్ర దేవమున
మహాద్భుతముతో నొకటిగించిని చెప్పెను. బుద్ధుని శిల్ప
శిక్షములందలి సాతవాహనరాజులు కట్టించిన స్థూపముల
యొక్క శిథిలములిప్పుకొని భట్టిప్రోలు, అమరావతిట్టణము
లందు గిలవు.

2. అనోకచక్రవర్తి.

భారతవర్షము ఒకపాలించిన సంవత్సరములో నశోకు-
డగ్గిగణ్యుడని చెప్పవచ్చును. భారతవర్ష చారిత్రమునందలి
శాంతగుణ ప్రకాశము, ఇట్టి సుగుణమూర్తియునగు మహా-
రాజునికొక్కనిజాడము. తండ్రియగు బిందుసారుడు మర-
ణే వివర్ణుడనోకుడుజ్జయునీ పాలనమునకు రాజప్రతినిధిగా
నిండెను. బిందుసారుని మరణవార్త వినినయుగనే యాతడు
మగధసింహాసన మాక్రమింపఁబడి, రాజధానియగు
పాటలీపుత్రమున కరిగెను. సింహాసనమును గూర్చి యీతని
కని—యీతనియగ్గిజూడైన సుసీమునకును ధియారయుద్ధ-
ముగిగెను. సుసీముడు వీరస్వర్ణమునందను. అశోకుడు
మగధరాజ్యసింహాసన మాక్రమించెను గాని, యేకారణము
చేతనో నాలుగు సంవత్సరమువఱకును బృథ్వీభిక్షుడు
కాలేదు.

అశోకుడు—సింహాసన నిధిస్థించిన పరిమిగవయేట
కళింగరాజ్యముపై దండెత్తెను. కళింగరాజు మగధసామ్రా-
జ్యమునకు సామంతుడై యుండుటకు నిరాకరించుటయే యిం-
దులకు గారణము. కళింగులకును మగధసైన్యములకును
ప్రచండభండనము జరిగెను. ఇందు కళింగసైనికులు లక్ష
మంది వధింపఁబడిరి. కళింగరణింగమున కుధిరస్రవంతి ప్రవ-
హించెను. కళింగరాజ్యమంతయు దుఃఖారణములతో నిండి
పోయెను. అశోకుఁడు కళింగరాజ్యమువశమైనది కాని, మా-

మహాసంగ్రామ మాతని చిత్తమును బూర్తిగ మార్చివేసినది. అంతమంది జనుల మరణమును, వారింగూర్చి పుత్రిమిత్ర కళత్రబంధువుల శోకారావములను జూచునప్పటి కశోకుని చిత్తమున విషాదము జనించెను. రాజ్యత్యక్తచే మహాఘోర కార్య మొనర్చితినిని యాతడు వశ్చాత్కాపమండెను. కళింగ యుద్ధము తరువాత నాతఁ డెప్పుడును యుద్ధము సేయలేదు. ఇతని మానసికస్పృహ మాడినట్లు కళింగరాజ్యమున వేయించిన శాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. కళింగ సంగ్రామము తరువాత నాతని చిత్తము జ్ఞానమతధర్మపూరితమయ్యెను. జ్ఞానమతదీక్షఁ గైకొని యాతఁడ మతవ్యాప్తికై తన జీవిత మంతయు ధారవోసెను. అశాశ్వతములగు రాజ్యభోగంబు లందుఁ దన చిత్తమును బ్రవేశపెట్టక, నైరాగ్యమూని, కామాయవనసంబులఁగట్టి, రాజుఁబడియై, సామ్రాజ్యవరిపాలన మొనర్చుచుండెను.

—: జ్ఞానమతవ్యాప్తి :—

జ్ఞానమతమును మిగుల వ్యాప్తిలోనికిఁ దెచ్చుటయే తనకుఁ బరమధర్మమని భావించిన యాయశోకచక్రవర్తి యా మతాభివృద్ధికి మిగుల పాటుబడెను. రాజ్యముపైవచ్చు ధన మంతయు సందులకే వినియోగించెను. జ్ఞానమతధర్మములు సకలజనులకును దెలియుటకై శిలాశ్లకములపై వ్రాయించి యనేక ప్రదేశములందు నిలిపెను. ఎంతయో ధనమువెచ్చించి రమణీయములగు స్తూపములు, మహాహారములగు విహారముల గట్టించెను. ఎన్నియోచోట్ల శిలా స్తంభముల నెత్తించెను.

మగధనామ్రాజ్యమునందు బౌద్ధమతము దినదినాభివృద్ధి నందు
 బుద్ధో బుద్ధోకుడు సంతృప్తి బొందలేదు. ప్రపంచమంతయు
 బౌద్ధమతముతో నిండిపోవునట్లు చేయవలయునని యాతడు
 చింతించి, యస్యదేశములందుగూడ నామతమును ప్రబలా
 చేయుటకు యత్నించినాడు. వోచ కేరళ మొదలగు ప్రాంత
 రాజ్యములందుగూడ నీమతమును విస్తరించేసెను. అతని
 గొంతుపే, నాగిలను అసిగూ, అస్రకా, మూరమఖండిము
 లుగూడఁ బ్రసన్ను శిశి గుమిన్నది. అది నాతము సన్న్య
 దేశమున స్థాపి నుటయన్న నామాన్యమెను పనికాదు. మత
 ప్రచారకుల మతగ్రంథములన్నియు నామూలగ్రంథముగఁ జూ
 వి నాచును, శిశువుల నాపించుదగిన చిహ్నకై పూజ్యముగఁ
 నాచును, స్త్రీలములు విశ్రాంతి ను భరింపఁదగిన ధర్మముగఁ
 నాచును నే రాగ్యశీలుగైయుండవలయును. అశోకు డీవిష
 యములన్నయు గొలుగ నాలోచించి, యప్రవారితే మత
 గోళకై నుచు చింతించినాడు. సింహళమునకు నశోకుని తన
 యుడగు మహేంద్రుని డింపుచు సన్యాసులతో మతబోధకై
 ప పంపెను. కాశ్మీరాంధ్రాములను మన్యాంతకుడు;
 మిశరాంధ్రా దామరకు మహాదేవుడు; కన్నడప్రాంతము
 నగు కక్షికుడు; మహారాష్ట్రదేశమునకు మహాధర్మరక్షితుఁ
 డును— నశోకునిచే మతోపదేశకులుగఁ బంపఁబడిరి. అశో
 కుని తనయుడగు మహేంద్రుని బోధవిని సింహళద్వీపకృపా
 లుడయిన తిర్తిరాజు నాతని ప్రజలును బౌద్ధమతమును
 గైకొనిరి. ఆరాజు మతమును స్వీకరించుటయేగాక, తన జీవిత

హరిత్య నామతాభివృద్ధికి ధారవోసి, యెన్నియో నానా రామములు, పూజములు చేసి, మిగుల యశమండెను. మహేంద్రుని వేల సంశోకుని పూత్రియగు సంఘమిత్రునిగూడ సింహాసముపై కేరింపజేసి, అతనిని గావించెను, సన్యాసినిల్పి యొక మఠము నిర్మింపెను. మహేంద్రుని సంఘమిత్రులును, మఱి కొందఱును నిరసాశమున దేవుని ప్రార్థనము చేయుచు, అతనిని గావించి నిర్వాణమున జేరిరి. సింహాశ్రమమున గావించు కేరింపి మహాశిక్ష శయనదేయున్నది.

నానామతాభివృద్ధి, మహాశిక్ష, డిష్టము తన రాజ్యమున గావించుచున్నప్పుడు, మహాశిక్ష జరుపుచుండెడినాడు. అతనికుమారుని నానామతాభివృద్ధి చేసి, అతనిని గావించి నిర్వాణమున జేరిరి. సింహాశ్రమమున గావించు కేరింపి మహాశిక్ష శయనదేయున్నది. సింహాశ్రమమున గావించు కేరింపి మహాశిక్ష శయనదేయున్నది.

అశోకునకు—“ప్రియరాజు” యను నామముగూడ గలదు. నానామతాభివృద్ధి, మహాశిక్ష, డిష్టము తన రాజ్యమున గావించుచున్నప్పుడు, మహాశిక్ష జరుపుచుండెడినాడు. అతనికుమారుని నానామతాభివృద్ధి చేసి, అతనిని గావించి నిర్వాణమున జేరిరి. సింహాశ్రమమున గావించు కేరింపి మహాశిక్ష శయనదేయున్నది.

మగధసామ్రాజ్యమునందు బౌద్ధమతము దినదినాభివృద్ధి నందుటతో అశోకుడు వంశపూర్వ బౌద్ధమతమును ప్రసరించునంతయు బౌద్ధమతముతో నిండిపోవునట్లు చేయవలయునని యాతఃకుశలంకల్పించి, యన్యదేశములందుఁగూడ నామగధమును ప్రబలఁజేయుటకు యత్నింపసాగెను. చోళకేరళ పులిందాంధ్రాది రాజ్యములందుఁగూడ నీమతమును విస్తరింపఁజేసెను. అనేక బౌద్ధమతప్రచారకులను అసియా, అఫ్రికా, యూరపుఖండములకుఁగూడఁ బంపినట్లు తెలియుచున్నది. ఒక మతము నన్యదేశమున స్థాపించుటయన్న సామాన్యమైన పనికాదు. మత ప్రచారకులు మతగ్రంథములన్నియు నామూలగ్రంథముగఁ జదివినవాడును, నితరుల నాకర్షించఁదగిన నచోనైపుణ్యముగల వాడును, ఎట్టికష్టములు గలిగినను భరింపఁదగిన ధైర్యముగల వాడును నై రాగ్యశీలుకునైయుండవలయును. అశోకు డీవిషయములనన్నియు గాగుగ నాలోచించి, యట్టివారినే మత బోధకై పంపించుండెడివాడు. సింహళమునకు నశోకుని తన యుడగు మహేంద్రుని డింపుట నన్యదేశములతో మతబోధకై పంపఁబడెను. కాశ్మీరగంధారములకు మహాంతికుడు; మైసూరుమండలమునకు మహాదేవుడు; కన్నడప్రాంతమునకు రక్షితుడు; మహారాష్ట్రదేశమునకు మహాధర్మరక్షితుడును— నశోకునిచే మతబోధకులుగఁ బంపఁబడిరి. అశోకుని తనయుడగు మహేంద్రుని బోధవిని సింహళద్వీపవృషా యుడయిన తిస్సరాజు నాతని ప్రజలును బౌద్ధమతమును గైకొనిరి. ఆరాజు మతమును స్వీకరించుటయేగాక, తన జీవిత

మంశయ నామతాభివృద్ధికి ధారవోసి, యెన్నియో బౌద్ధా రామమును, స్థూపములుగట్టి మిగుల యశమందెను. మహేంద్రునిపేట నశోకుని పుత్రికియగు సంఘమిత్రగూడ సింహళమునజేరి మతప్రబోధగావించుచు, సన్యాసినలకై యొక మతము నిర్మించెను. మహేంద్రు సంఘమిత్రులును, మఱి కొంతయును సింహళమునందే మతప్రచారము నేయుచు జనయాశ్రయపడి నిర్వాణపదము జేరిరి. సింహళంబున బౌద్ధమతము నేటికిని మహోన్నతదశయందేయున్నది.

బౌద్ధమతాభివృద్ధికై యశోకుఁ డప్పుడు తన రాజధానియగు సాటలీపుత్రమున పరిషత్తులు జరుపుచుండెడివాఁడు. అసభలకు నాశనిచే నాహ్వానింపఁజేడి యనేకప్రదేశములనుండి బౌద్ధసన్యాసులు వచ్చుచుండెడివారు. బౌద్ధమతధర్మముల గాపాడుటకే యీమహాసభలు జరుపఁబడుచుండెను. అశోకుఁ డీవిధమున ననేక ప్రయత్నములుజేసి, నసుంధరయందు బౌద్ధమత మొక మహామతముగఁజేసి కృతార్థుడయ్యెను.

అశోకునకు—“ప్రియదాసి” యను నామముగూడఁ గలదు. బౌద్ధక్షేత్రములకెల్ల సందర్శించువాంఁడతో బయలుదేరి, తొలుత నాతఁడు, బుద్ధభగవానుని కన్మస్థలమైన లంబికి వనంబును జూచి, బుద్ధునియందున్న భక్తిచే నచ్చట నొక స్థూపమునుగట్టించి, యంప్రాంతవాసులకు నూహవేల సువర్ణముల దానమిచ్చెను. ఏయేప్రదేశముల నశోకుఁడు తీర్థసంచారమున రైచో నూప్రదేశములందు భవజస్తంభములనిలిపి సకలరాశంకూర్చి వానిపై వ్రాసుంచెను. అతఁడు లంబివనము

